

är möjligt, att invändningar med fog kunna göras mot ett och annat av de positiva förslag, boken så rikligt innehåller. Ett är dock visst: För den, som anser sig behöva komplettera sitt vetande, när det gäller orgelregistrens uppkomst, historia och byggnad — den som härutinnan är "utlärld", han träde fram! — skall ifrågavarande arbete, utan tvivel det märkligaste i sitt slag som utgivits, bli av oskattbart värde.

Waldemar Ahlén.

Kyrkomusiken i Finland.

II.

För något mer än 20 år sedan bildades Finska Kyrkans Kantor-Organistförening för att tillvarata kantor-organistkårens intressen. Föreningen, som intill de senaste åren varit tvåspråkig, omfattar hela landet och torde för närvarande räkna omkring 350 medlemmar, vilket är något över hälften av hela kantor-organistkårens numerär. I regeln sammanträder föreningen endast till årsmöten, som hållas i olika landsändar. Föreningen har tagit många initiativ till förbättrandet av kantor-organistkårens ställning. En av de viktigaste förbättringarna medförde lönelagen av år 1922. Efter långa förberedelser lyckades det slutligen föreningens arbetsutskott att få kantor-organistkårens lönefråga upptagen i riksdagen, vilket resulterade i att en lönelag utgavs, som ålade församlingarna att inom en viss tid omreglera kantorernas och organisternas löneförhållanden. Enligt den nya lagen uppgjordes vid löneredningen i varje församling en arbetsordning för kantorn och organisten, som godkändes av församlingens kyrkoråd. Dessa arbetsordningar innehålla givetvis rätt olika bestämmelser för olika församlingar. På landsorten äro ju förhållandena helt andra än i städerna.

Jag skall anföra arbetsordningen för Helsingfors församlingars kantorer och organister, vilken stadfästes 1924.

1:o. Klockaren äger att utan särskild ersättning leda sången vid församlingens allh både ordinarie och frivilligt hållna gudstjänster och andaktsstunder i församlingens kyrkor och de lokaler, vilka användas som församlingens kyrkor.

2:o. Desslikes äger klockaren att vid dop och vigselförrättningar i kyrkan i samband med gudstjänster leda sången, i den mån vederbörande det önska, utan att därför fordra ersättning. Under andra tider må han uppbära ersättning efter av kyrkorådet fastställd taxa.

3:o. I kyrkan, på begravningsplatserna och i jordfästningskapellen äger

klockaren att på vederbörandes anhållan, om hans ordinarie ämbetsåligganden ej det hindra, leda sången vid jordfästningar mot ersättning enligt av kyrkorådet fastställd taxa.

4:o. Klockaren äger även att, om andra tjänsteåligganden ej det hindra, leda sången vid dop, vigsel och jordfästningsförrättningar i hemmen eller i särskilda samlingslokaler mot ersättning enligt av kyrkorådet fastställd taxa.

5:o. I församlingens allmänna skriftskolor äger klockaren att utan ersättning minst en timme i veckan meddela undervisning i psalmsång,

mässmelodier och sjungande av andliga sånger.

6:o. Klockaren äger att enligt uppgjort förslag, varom han överenskommit med kyrkoherden, med församlingens ungdom eller andra av församlingens medlemmar hålla övningar i andlig sång samt för söndagsskollärarna giva provlektioner i sångundervisning.

7:o. Klockaren äger att inöva en enstämmig eller för den händelse att församlingen för ändamålet beviljar särskilt anslag, en mångstämmig andlig kör samt att leda den vid högmässogudstjänster om högtids- och böndagar samt vid av församlingen anordnade fester och vespergudstjänster.

8:o. Orgelnisten äger att utan särskild ersättning ackompanjera sången och körens prestationer vid församlingens både ordinarie och frivilligt hållna gudstjänster och församlingens gemensamma andaktsstunder i församlingens kyrkor och de lokaler, vilka användas som församlingens kyrkor.

9:o. Desslikes äger orgelnisten att

Denna arbetsordning följes i praktiken icke så noga. Bestämmelserna om dop- och vigselförrättningar samt jordfästningar och övningar i psalmsång m. m. tillämpas nämligen icke. De regelbundna gudstjänsterna äro: tvenne högmässor och aftonsång på sön- och helgdagar samt en veckogudstjänst och skriftermålgudstjänst på lördagar. Allt annat utom de sistnämnda ordinarie gudstjänsterna betraktas egentligen som frivilligt arbete t. o. m. arbetet med kyrkokören har i Helsingfors fått en friare tolkning. Trots det att anslag för körverksamheten finnas, leda icke alla kantorer sin församlings kyrkokör, utan har församlingarna i dessa fall med frivilliga medel anställt intresserade ledare för sina kyrkokörer.

Den nya lönelagen medförde visserligen betydande förbättringar, men den är dock icke på långt när tillfredsställande. För att giva en liten inblick i vad lönelagen av 1922 innehåller skall jag anföra några brottstycken ur den. Lagen stadgar bland annat: "Årlig grundlön för klockareorgelnist må ej understiga 9,000 mark, där folkmängden i församlingen är minst 2,000 personer, 12,000 mark, där folkmängden är minst 3,000 personer, 15,000 mark, där folkmängden är minst 5,000 personer, 18,000 mark, där folkmängden är minst 8,000 personer samt 21,000 mark, där folkmängden är 11,000 personer eller däröver". — — — "Klockareorgelnist erhålle utöver sin grundlön årligt tilläggsarvode efter 5, 10 och 15 års oförvitlig tjänst i samma befattning minst fem procent varje gång av den tjänsten åtföljande grundlönen". I verkställighetsförordningen av lagen läses: "Vid bestämmandet av storleken av klockareorganists årliga grundlön på grund av (2 § i) lagen angående klockareorgelnisternas avlö-

i den mån som vederbörande det önska utan särskild ersättning ackompanjera sången vid dop- och vigselförrättningar i kyrkan i samband med gudstjänsten eller att spela ett för tillfället lämpat orgelstycke före och efter förrättningen. Under andra tider må han för sådan förrättning uppbära ersättning efter av kyrkorådet stadfäst taxa.

10:o. I kyrkorna och jordfästningskapellen äger orgelnisten att på vederbörandes anhållan, om hans ordinarie ämbetsåligganden ej det hindra, ackompanjera sången vid jordfästningar eller spela för tillfället lämpliga orgelstycken och får han för förrättningen uppbära ersättning efter av kyrkorådet fastställd taxa.

11:o. Orgelnisten äger att, i den mån tillfallets karaktär det fordrar, bistå klockaren i de i momenten 6 och 7 av denna arbetsordning nämnda uppgifterna utan att därför fordra skild ersättning.

12:o. I övrigt äga klockaren och orgelnisten att beträffande sin tjänsteverksamhet ställa sig gällande kyrkolag till efterrätelse.

ning och boställen bör beaktas, att klockare-orgelnistens utkomst med hänsyn till levnadskostnaderna på orten blir tryggad och att i församlingar, där klockare-orgelnistbefattningen enligt godkänd arbetsplan kräver större arbetsmått utöver det vanliga, denna omständighet tages i betraktande". Hos oss förekommer icke att kantor-organisten på samma gång är folkskollärare. Lagstiftarna ha ställt sig på den ståndpunkten, att kantor-organistbefattningarna icke få anses som bisyssla, utan bör kantorerna och organisterna åtnjuta sådan lön att de kunna leva med den. "Klockare-orgelnist även som klockare och orgelnist skall i landsförsamlingar, såvitt möjligt, tilldelas boställe". Om motsvarande boställs- eller bostadsförmåner i stadsförsamlingar säges däremot ingenting i lagen. I flere landsförsamlingar, där boställe icke funnits har man på grund av lagens bestämmelse anskaffat åt kantor-organisten ett sådant eller har man byggt bostad åt honom. Men de tjänsteinnehavare, som åtnjuta boställsförmån ha det näppeligen bättre ställt än andra emedan man för naturaförmånerna från penninglönen gjort ett omätligt stort avdrag, vilket i några fall går upp ända till 80 procent. Motsvarande procent för prästernas vidkommande torde variera mellan 3 och 15. Att uppskattningen av prästernas och kantor-organisternas naturaförmåner uppvisa en så stor olikhet, beror därpå, att lagen i ena fallet innehåller bestämmelser för avdragets beräknande men icke i det andra. I allmänhet överstiga visserligen de nu varande lönerna de i lagen bestämda minimilönerna, vilka jag nys citerade, men i de flesta församlingar är lönen dock så liten, att kantororganisten omöjligt kan leva med den utan bisysslor, vilka i många fall i den mån lägga beslag på hans tid, att han icke mera hinner befatta sig med musiken under andra tider än då han spelar vid gudstjänsterna. Lönelagen är icke så oförmånlig, men den har för kantorerna och organisterna alltför ofta blivit oförmånligt tolkad. Kantor-Organistföreningen har tillsatt en lönekommitté, som skall utröna huruvida tillfredsställande förbättringar kunde fås till stånd genom en rättvisare tolkning av den gällande lönelagen eller om kantor-organistkåren måste invänta en lämpligare tidpunkt än den närvarande för en hänvändning till riksdagen med anhållan om lagändring.

För höjandet av de fackliga insikterna verkar den finska kantor-organistföreningen bland annat genom en egen tidskrift, som utkommer en gång i månaden och genom föranstaltande av föredrag i aktuella kyrkomusikaliska spörsmål vid årsmötena. Senast höst anordnade föreningen en kurs för yrkesskicklighetens höjande i Helsingfors. Denna bestod av föreläsningar, demonstrationer och övningar i olika ämnen från morgon till kväll och varade en hel månads tid. Kursen var välbesökt och synnerligen givande. För bekostandet av denna kurs hade 30,000 mark beviljats av det senaste kyrkomötet.

Kantor-organistkåren hade hos samma kyrkomöte också anhållit om att få bli representerad i domkapitlen och framtida kyrkomöten, men denna anhållan avslogs tyvärr av kyrkomötet. Vid kyrkomötena äro visserligen flere kantor-organister invalda som församlingarnas ombud, men det vore dock bättre om kantor-organistkåren i egenskap av kyrkans egen tjänstemannakår själv finge utse sina representanter till kyrkomötet. Likaså avskog

kyrkomötet föreningens billiga anhållan, att den vilseledande, från en annan befattning på kantorerna överförda titeln, "klockare" skulle utbytas mot kantor. Utbildningsfrågan står nära förbunden med avlöningsfrågan. Kantor-organistföreningen är därför också livligt intresserad för kyrkomusikerutbildningen. För erhållande av kantor- eller organisttjänst i Finland fordras avgångsbetyg från sådan lärdomsanstalt, som står under domkapitlens överinseende. Därmed avses Kyrkomusikinstitutet. Vi ha trenne sådana kyrkomusikinstitut eller klockare- och orgelnistiskolor, som de tidigare kallades, förlagda i Helsingfors, Åbo och Wiborg, vilka redan verkat i nära 50 år. Kursen vid dessa är 4-årig och undervisningen, som bekostas med statsmedel var tidigare fri, men då statsanslagen för närvarande äro för små, betala eleverna sedan några år tillbaka måttliga terminsavgifter. Vid sidan av kyrkomusikinstitutet ha vi Musikinstitutet eller Helsingfors Konservatorium, som det numera heter, vilket är lika gammalt som klockare- och orgelnistiskolorna. I konservatoriet kunna kyrkomusikerna få en högre allmänmusikalisk utbildning. Det vanliga är därför att de, som utdemitterats från kyrkomusikinstitutet fortsätta i konservatoriet. Emellertid ställer den nya arbetsdagen nya krav på kyrkomusikerna. Utbildningen är i behov av såväl utvidgade kurser som grundligare studium av de rent kyrkomusikaliska ämnena. Den närvarande tiden anses vara lämplig för höjandet av kompetensordningarna hos oss — vi ha nämligen ett stort överskott på utbildade kantor-organister. De tre nuvarande kyrkomusikinstitutet kunde sammanslås till ett enda läroverk, som lämpligast förlägges i huvudstaden. Inträdesfordringarna kunde göras så stora att endast verkligt dugande elevmaterial bleve intaget. De nuvarande kyrkomusikinstitutet i landsortstäderna kunde ombildas till folkkonservatorier, som kunde förbereda dem, vilka ämna söka inträde till den nya högskolan för kyrkomusik och det nuvarande konservatoriet i Helsingfors. Spörsmålet om en högre och en lägre examen har också framkastats, men har tillsvidare icke vunnit något större intresse. Vid Finska Kyrkans Kantor-Organistförenings senaste årsmöte var utbildningsfrågan uppe och mötet tillsatte en kommitté, som skulle försöka leda frågan i den här relaterade riktningen.

I år utgav föreningen en ny matrikel över Finlands samtliga kantorer och organister, som jämväl innehåller uppgifter om löneförmånerna och folkmängden samt kyrkornas och orglarnas storlek och beskaffenhet i församlingarna. Förutom tidskriften, varom jag redan nämnde, har föreningen förlagt körsånger och andra musikalier för såväl gudstjänsternas som de kyrkliga sångfesternas behov.

Liksom annorstädes är orgelfrågan också hos oss för närvarande mycket aktuell. Orgelbyggnadsverksamheten är i Finland rätt livlig. Vår orgelfabrik i Kangasala, som snart är 100 år gammal, bygger de flesta orglarna, men de större ha vanligtvis blivit beställda från tyska firmor. Till senaste tid ha dispositionerna uppgjorts ganska affärsmässigt mellan församlingarna och orgelfabriken och uppvisa därigenom en godtycklig sammansättning såväl vad valet av stämmor som i synnerhet deras intonation beträffar. Numera har dock en förbättring inträtt. Bland andra har organisten i Tammerfors, Arne Wegelius gjort vidlyftiga studier på om-

rådet och hans bok om orgeln, som i närmaste framtid kommer att utgivas med statsunderstöd, skall säkert leda orgelbyggeriet hos oss i ett nytt skede. Kantor-organistföreningen har också tillsatt ett s. k. "orgelråd" till församlingarnas hjälp i orgelfrågor, men tillsvidare torde detta icke nämnvärt ha anlåtats.

Körernas insats i det kyrkliga livet är av ganska nytt datum. Visserligen var man redan för ett halft sekel sedan van att åtminstone i större stadsförsamlingar få höra körsång vid högmässan under de största kyrkliga högtiderna, men det var då endast tillfälligt hopsamlade sångare som utförde någon hymn á cappella eller Voglers "Hosianna" på första advent o. s. v. I mässhpartierna torde dessa körer icke ha deltagit. Man kan säga att de första egentliga kyrkokörerna uppkommo för 20 år sedan i några stadsförsamlingar. För närvarande går emellertid en mäktig rörelse för kyrkosångens höjande genom vårt land. Redan de första efterkrigsåren länkades uppmärksamheten vid den lamma psalmsången vid gudstjänsterna och åtgärder vidtogos för dess upphjälpande. Bland annat förordnades kantorerna i den nya arbetsordningen, varom jag redan nämnde, att hålla regelbundna övningar i psalmsång med församlingsmedlemmarna. Men liksom mången annan bestämmelse i dessa arbetsordningar stannade också denna på papperet i de flesta fall. Våra dagars kyrkosångsrörelse har icke uppkommit genom något initiativ från kyrkoledningens sida, utan begynte snarast såsom en lekmanarörelse under påverkan av den starka renässansens den profana körsången i vårt land upplevat. Efter mönster från de profana sångfesterna begynte man anordna lokala kyrkliga sångfester ungefär samtidigt såväl på finskt som svenskt håll. Dessa sporrade till bildande av nya kyrkokörer och väckte ett livligare intresse för kyrkosången i allmänhet. På svenskt håll fick kyrkosångssträvandena en ny fart genom de tvenne rådplägningsmöten i kyrkosångsfrågor, vilka 1926 och 1927 på initiativ av Förbundet för svenskt församlingsarbete i Finland höllos och vid vilka man kom till insikt om nödvändigheten av en enhetlig ledning. Vid det senare mötet tillsattes ett utskott, vars främsta initiativ blev bildandet av en skild sammanslutning mellan Finlands svenska kantorer och organister. Orsaken till att de svenska kyrkomusikerna skilde sig från den tvåspråkiga, hela landet omfattande föreningen var alltså icke språkfrågan, som ju så ofta på andra håll givit upphov till splittring mellan landets tvenne språkgrupper, utan den att de genom en egen organisation skulle bli i tillfälle att rycka in i ledningen för kyrkosångssträvandena på svenskt håll. Ett samarbete inleddes nu mellan den nybildade svenska kantor-organistföreningen och förbundet för svenskt församlingsarbete och resulterade i tillsättandet av ett centralorgan för den svenska kyrkosången: Finlands svenska Kyrkosångsutskott. Frågan om bildandet av ett kyrkosångsförbund har från första början varit på tal, men har man varit av den åsikten att den här relaterade organisationen vore smidigare och tillsvidare fullt tillräcklig. Möjligt är dock att frågan åter kommer upp.

Utom genom sina representanter i kyrkosångsutskottet verkar den svenska kantor-organistföreningen till fromma för kyrkomusiken genom sin direkta verksamhet. Sålunda har den tagit initiativ till och uppställt pro-

gram för flere lokala kyrkosångsfester. Därjämte verkar den, i likhet med den finska föreningen, för yrkesskicklighetens höjande bland annat genom anordnande av kurser och kyrkomusikdagar med föreläsningar i fackfrågor.

Finlands Svenska Kyrkosångsutskotts verksamhet står på en bredare bas tack vare den samverkan, som i detsamma kommit tillstånd mellan kyrkomusiker, präster och lekmän. Ordföranden i Kyrkosångsutskottet är präst, och assessor i domkapitlet. Jag vill framhålla att prästerna gärna samarbeta med kyrkomusikerna för kyrkosångens höjande. Likaså vill jag nämna att den svenska kyrkosångsrörelsen i Finland i det svenska stiftets överherde, biskop Max von Bonsdorff, har, icke blott sin beskyddare, utan också sin verksamme medarbetare. Utskottet har inriktat sin verksamhet närmast på anskaffningen av lämplig litteratur för kyrkokörerna, varpå stor brist råder hos oss. Man har bland annat försökt intressera de inhemska tonsättarna för kyrklig komposition. Ett led i denna riktning är den nyligen av utskottet anordnade kompositionstävlingen, vars bidrag för närvarande genomgås av prisenämnden. Man hoppas av tävlingen erhålla användbart material till det under arbete varande hymnariet, för vilket dessutom en kommitté som bäst utväljer hymner ur rikssvenska och andra hymnsamlingar. Medlen för kompositionstävlingens anordnande har erhållits genom en anhållan, som utskottet riktat till landets svenska församlingar. I den skrivelse varigenom dessa medel begärdes har utskottet gjort en kraftig och ytterst välbehövlig propaganda för kyrkosången i vidare kretsar inom vår kyrka, vilkas intresse för kyrkomusiken hittills varit föga uppmuntrande. Vidare har utskottets uppmärksamhet varit starkt riktad på frågan om de liturgiska gudstjänstprogrammen. En arbetsdryg uppgift förestår kyrkosångsutskottet nu, då det har att anordna den första allmänna svenska kyrkosångsfesten i Helsingfors under pingsten nästa år.

För att ännu återkomma till kyrkokörerna vill jag nämna, att våra kyrkokörer arbeta så gott som uteslutande med frivilliga krafter beroende på att anslag från församlingarnas sida i allmänhet icke hava beviljats och där detta skett, har anslagen varit så obetydliga, att de på sin höjd endast räckt till anskaffning av noter. I Helsingfors höjdes dock anslagen för kyrkokörerna för ett år sedan till 25,000 mark i varje församling, varjämte notanskaffningen bekostas av församlingen.

Med det sagda har jag lämnat en liten översikt över det nuvarande kyrkomusikaliska läget i Finland. Ehuru min berättelse i mångt och mycket är ofullständig, torde den dock ådagalägga att intresset blivit väckt och att den goda viljan icke saknas.

John Sundberg.
